

Анатолій Педорич
ORCID iD 0000-0002-3429-3361

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної служби,
вул. Гонча 34, 14000 Чернігів, Україна,
anatoliy1616@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто окремі питання готовності педагогів до впровадження інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами. Виділено основні показники готовності – професійна готовність та психологічна готовність. Акцентовано на уникненні небезпек при впровадженні інклюзивної освіти в Україні (формальна інклюзія; «вольова» інклюзія); «стихийна», некерована інклюзія). Проаналізовано результати дослідження готовності до впровадження інклюзивної освіти вчителів, які працюють у закладах загальної середньої освіти Чернігівщини. Подано рекомендації стосовно підготовки та перепідготовки педагогів для закладів загальної середньої освіти до впровадження інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивна освіта; індивідуальні можливості; професійна готовність; психологічна готовність; ризики розвитку інклюзії.

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.101107>

Постановка проблеми. Сьогодні у нашій країні, як і всьому світі, спостерігається тенденція зростання числа дітей з особливими освітніми потребами. Дані Всесвітньої організації охорони здоров'я свідчать, що число дітей з особливими освітніми потребами у світі досягає 13 % (3 % дітей народжуються з порушеннями інтелектуального розвитку і 10 % дітей з іншими психічними і фізичними порушеннями). Всього в світі близько 200 мільйонів дітей з особливими освітніми потребами (Всемирный доклад об инвалидности, 2011, с. 8). Це вражаюча цифра. Більш того, у нашій країні, як і у всьому світі, спостерігається тенденція до зростання числа дітей з особливими освітніми потребами.

«Якщо наприкінці 80-х років загальна чисельність осіб з інвалідністю становила близько 3% усього населення, то на сьогодні це вже близько 6% населення України. Дітей з інвалідністю практично понад 156 тисяч. А за останні п'ять років кількість дітей з інвалідністю зростає майже на 20 тисяч осіб» – заявив віце-прем'єр-міністр України П. Розенко 28. 11. 2017 року на засіданні Ради у справах осіб із інвалідністю (Розенко, 2017).

В Україні у системі освіти проходить процес реформування. Одним із напрямків реформування – це демократизація системи освіти та доступність освітніх послуг для громадян України. У цьому руслі новий закон «Про освіту» від 05.09.2017 року у статті 6 говорить про засади державної політики

у сфері освіти та принципи освітньої діяльності: «Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: ...забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; ...розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами» (Про освіту: Закон України, 2017, с. 10).

Таким чином, існує загальна наукова проблема впровадження інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації педагогічної роботи з дітьми із особливими освітніми потребами, внаслідок її актуальності, широко розроблялась і розробляється дослідниками різних галузей: психологами, фізіологами, соціальними педагогами, соціологами.

Над особливостями педагогічної роботи з дітьми із особливими освітніми потребами працювали багато вітчизняних вчених: Ю. Богінська, Л. Будяк, Л. Вавіна, Н. Ворон, І. Зверева, Т. Ілляшенко, Н. Мірошніченко, А. Мудрик, Ю. Найда, Н. Софій, С. Хлебик; та зарубіжних вчених: Д. Барбер, Т. Бут, Ч. Веббер, Д. Демпелер, М. Кінг-Сірс, Т. Лорман, Т. Мітлер, К. Стафофорд, Д. Харві.

Велику роботу в напрямку взаємодії з дітьми із особливими освітніми потребами, в основу якої покладений процес реабілітації висвітлена в працях Л. Акатової, О. Безпалько (2003),

А. Капської (2005), О. Карякіна, М. Лукашевича (2003), І. Миговича (2003), І. Іванової (2004), Л. Тюплі (2004) та інших.

Різні аспекти проблеми готовності педагогів до здійснення професійної діяльності і формуванні професійних компетенцій в рамках інклюзивної освіти були розглянуті вченими: питання тенденцій в розвитку інклюзивної освіти (С. В. Альохіна) (2015); визначення елементів інклюзивної компетентності педагога (К. П. Бовкуш, Л. О. Савчук) (Бовкуш, 2015; Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання, 2012); чинники готовності педагога до інклюзивного навчання (Г. С. Пивоварова) (2016), готовність до роботи в рамках інклюзивного навчання в закладах вищої освіти (Т. С. Острячко) (2017), готовність до роботи в рамках інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти (О. В. Мартинчук) (2010); створення прийняттого психологічного клімату для дітей із особливими освітніми потребами (Л. Г. Астахова, Е. Н. Буслаєва) (2016), засоби для моніторингу інклюзії (І. В. Юхимець) (Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання, 2012) та інші.

Проте залишилось осторонь наукових розробок, питання готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до впровадження інклюзивного навчання та питання методичних рекомендацій, щоб знівелювати проблеми, які найбільш гостро можуть проявитись уже з перших тижнів такого впровадження.

Мета статті – розкрити окремі питання потенційної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти Чернігівщини до впровадження інклюзивного навчання.

Аналіз готовності педагогів Чернігівщини до впровадження інклюзивної освіти. Як свідчать попередні дослідження, в інклюзивних класах наголос має робитися в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів учнів, а не на їхніх фізичних або розумових проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. «Гнучкість, відкритість, орієнтація на індивідуальні можливості та стиль навчання мають стати провідними рисами української, і не тільки шкільної, освіти...» (Огнев'юк, 2014, с. 63).

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних закладах освіти є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому.

За даною концепцією інклюзивна освіта буде побудована як гнучка індивідуалізована система навчання дітей із особливими освітніми потребами

в умовах закладів загальної середньої освіти за місцем проживання. Тобто фахівцем з інклюзивної освіти має стати кожен вчитель (Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання, 2010).

Стає актуальним постановка питання, а чи готові вчителі закладів загальної середньої освіти до виконання щойно введених законодавчих норм. Чи зможуть вони працювати з такою категорією учнів у закладах загальної середньої освіти.

Виділимо й охарактеризуємо складові готовності педагогів до впровадження законодавчо закріпленої норми – інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти.

На базі Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, де проходять навчання вчителі на курсах підвищення кваліфікації, опитування виявило в яких напрямках роботи вчителі відзначають недостатній рівень професійних знань. Виявилось, що багато вчителів не володіють навичками викладання і спілкування з дітьми із особливими освітніми потребами та мають деякі страхи у роботі з ними. За 2017-2018 навчальний рік у опитуванні прийняли участь 79 педагогів. За їх власним переконанням, до ефективної роботи з дітьми із особливими освітніми потребами не готові 22 чол. (27,8 %).

Водночас, за словами міністра освіти і науки України, заклади освіти повинні бути підготовленими, щоб приймати дітей з особливими освітніми потребами. «Заклади мають докласти зусиль для створення в них належних умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами», – наголосила міністр (Гриневич, 2016). Таким чином, виникає питання «готовності вчителя» до роботи з дітьми із особливими освітніми потребами.

Проведений аналіз наукових робіт стосовно майбутньої готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до роботи з дітьми із особливими освітніми потребами показав, що існують різні підходи до цієї тематики. Порівняння методик визначення проблеми готовності педагогів до здійснення професійної діяльності в рамках інклюзивної освіти показало, що для нашого дослідження найбільш прийнятні думки вчених: С. В. Альохіної, М. Н. Алексеевої, Е. Л. Агафонової, які у своїх дослідженнях розглядали готовність фахівців через основні показники: професійна готовність та психологічна готовність.

Виділено такі складові професійної готовності: а) інформаційна обізнаність; б) володіння педагогічними технологіями; в) знання основ психології і корекційної педагогіки; г) знання індивідуальних відмінностей дітей; д) застосування варіативності у процесі навчання; е) знання індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами. Серед складових

психологічної готовності виділено наступні: а) емоційне прийняття дітей з особливими освітніми потребами; б) залучення дітей з особливими освітніми потребами до діяльності на уроці; в) задоволеність власною педагогічною діяльністю (Алехина, Алексеева, Агафонова, 2011, с. 85–86).

Розглянемо результати опитування вчителів Чернігівщини по кожному з основних показників, поданих групою вчених на чолі з С. В. Альохіною.

За першим показником – інформаційна обізнаність – результати опитування показали, що 37 учителів (46,8 %) впевнено відповіли на питання, пов'язані із основними положеннями інклюзивної освіти. Інші 53,2 % вчителів або взагалі не знайомі, або мають нестачу інформації з цього питання. Тобто гостро постає питання підготовки педагогів до принципів інклюзії в освіті, успішного досвіду інклюзивної практики.

Проаналізуємо результати опитування за другим показником «знання основ психології і корекційної педагогіки», де корекційна педагогіка – це галузь педагогіки, яка досліджує проблеми освіти, навчання і виховання осіб (переважно дитячого віку) з порушеннями психофізичного розвитку і включає ряд дисциплін: сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, логопедія, ортопедагогіка, олігофренопедагогіка, психокорекційна педагогіка (Синьов, 2004, с. 4).

У опитаних педагогів існують побоювання, пов'язані з розумінням власного дефіциту знань у галузі корекційної педагогіки та некомпетентністю стосовно форм і методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Переважна більшість опитаних незнайомі з основами корекційної педагогіки та спеціальної психології. Знання вчителі отримували або під час навчання у закладах вищої освіти за основною освітою, або проходили практику у відповідних закладах освіти під час навчання, або проходили курси підвищення кваліфікації під час професійної діяльності. Сумарно таких людей було 14, що становило 17,8%.

Стосовно показників «знання індивідуальних відмінностей дітей» та «знання індивідуальних особливостей дітей із особливими освітніми потребами», то результати дослідження показали, що крім теоретичної частини важливо під час навчання проходити педагогічну практику у закладах спеціальної освіти. Якщо навіть курс корекційної педагогіки й читався, то в межах навчального плану закладів вищої педагогічної освіти, що становить 18-36 годин на весь курс навчання. Що наприклад значно відрізняється від навчального плану спеціальності «Спеціальна освіта» спеціалізація «Корекційна освіта» у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (Мартинчук, 2010, с. 12).

Педагоги закладів загальної середньої освіти не проходять педагогічну практику з даної навчальної

дисципліни, не зустрічаються з дітьми з особливими освітніми потребами у своїй діяльності. Факти свідчать, що наявний дефіцит знань з корекційної педагогіки, внаслідок чого 48,1% педагогів не готові застосовувати її елементи у своїй повсякденній практиці. Про необхідність додаткової освіти та безпосередньої практики, хоча б на короткий термін, заявили 39,2% опитаних. Таким чином, додаткове інформування чи підвищення кваліфікації вчителів із знань індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами може помітно змінити установки педагогів до інклюзивної світи.

За показниками «застосовувати варіативність у процесі навчання» та «володіння педагогічними технологіями» результати опитування показали, що 93,7 % застосовують у своїй діяльності варіативні форми навчального процесу – діалог, моделювання, групову роботу, дослідницьку діяльність. Але при цьому 86,1 % учителів відповіли, що мають занепокоєння стосовно того, як буде їм вдаватися задавати різноманітні завдання та відповідно оцінювати навчальні досягнення у класах, де будуть навчатися із звичайними дітьми діти з особливими освітніми потребами.

Досягнення успіху в роботі із дітьми з особливими освітніми потребами передбачає створення педагогами доброзичливої атмосфери у всіх групах, де звичайні школярі та школярі з особливими освітніми потребами можуть обговорювати своє життя і почуття, де розвинена взаємна підтримка та колективна робота. Акцентувати необхідно на досягненнях дітей з особливими освітніми потребами, адже будь-яке виконане завдання, що для здорової дитини може сприйматися за буденне, для них – вже успіх.

Якщо говорити про психологічні показники готовності, то базовим критерієм, що впливає на ефективність діяльності вчителя, є емоційне прийняття дитини з особливими освітніми потребами.

Аналіз питання показав, що в основному діти з особливими освітніми потребами сприймаються вчителями позитивно (97,5%). В той же час існує певний страх у вчителів у роботі з такими дітьми (43%). Адже покарання за будь-які негаразди зі школярами, навіть в період канікул, часто лягають не на батьків, а саме на педагогів.

Щодо готовності вчителя включати дитину з особливими освітніми потребами в загальний процес в школі, то опитування показало, що 17,8% вчителів були ознайомлені зі специфікою таких дітей та формами взаємодії з ними у межах навчальної програми підготовки закладів вищої освіти, одиниці брали участь у спеціальних семінарах і проходили курси підвищення кваліфікації, з чого випливає, що у цілому професійно підготовлених кадрів мало.

Таким чином, можемо сказати, що рівень емоційного прийняття більш високий (97,5%), ніж рівень теоретичної готовності включати дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес (46,8 %), а тим більше, ніж рівень практичного досвіду роботи з такими категоріями школярів (17,8%).

Дослідження показало, що інклюзивна освіта дітей з особливими освітніми потребами пов'язана з певними ризиками.

Перший варіант ризику. Так звана формальна інклюзія (або «імітація» інклюзії) – реалізація права на загальну освіту дітей з особливими освітніми потребами формально, поверхово, на словах, коли таких дітей приймають до закладів загальної середньої освіти, не готуючи цих установ, не готуючи учасників освітнього процесу, не створюючи умов для інклюзії. Виникає небезпека імітації і через це дискредитації самої ідеї інклюзивної освіти. Небезпека імітації виникає внаслідок того, що при певних організаційних умовах інклюзивна освіта може стати вигідною (перш за все, в матеріальному плані) для школи. Тоді освітній процес буде вибудовуватися не заради дітей з особливими освітніми потребами, а ці діти будуть використовуватися як засіб вирішення проблем школи.

Другий варіант ризику. «Вольова» інклюзія – масовий перехід до інклюзивної освіти («тиск зверху»), без урахування специфіки освітнього закладу, без підготовки учасників освітнього процесу. Джерелом проблем може бути традиція здійснення реформ у великих масштабах, минаючи етап відпрацювання механізмів організації інклюзивної освіти в режимі експериментальних майданчиків.

Третій варіант ризику. «Дика», «стихийна», некерована інклюзія – навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти за вибором батьків, за місцем проживання, але без створення спеціальних умов і обліку їх індивідуальних можливостей (Алехіна, 2015, с. 14).

Таким чином, при впровадженні інклюзивної освіти в Україні необхідно врахувати вищезазначені ризики з метою їх уникнення.

Висновки. Результати опитування, проведеного серед педагогів закладів загальної середньої освіти Чернігівської області, що проходили курси підвищення кваліфікації на базі Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, розкрили потенційну готовність вчителів Чернігівщини до впровадження інклюзивного навчання. Зокрема, аналіз результатів дослідження показав, що рівень емоційного прийняття дітей з особливими освітніми потребами більш високий (97,5%), ніж рівень теоретичної готовності включати дітей з особливими потребами в освітній процес (46,8 %), а тим більше, ніж рівень практичного досвіду роботи педагогів з такими категоріями школярів (17,8%).

У теперішніх реаліях української школи кожен вчитель має вміння працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Тому необхідно запровадити:

а) розробку та впровадження нової навчальної дисципліни або декількох дисциплін для студентів закладів вищої педагогічної освіти в рамках інклюзивної освіти. Дані навчальні дисципліни можуть бути адаптовані для перепідготовки і підвищення кваліфікації вже працюючих вчителів;

б) проведення курсів підвищення кваліфікації для всіх педагогічних працівників щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти або на базі закладів вищої педагогічної освіти.

Перспективи подальших досліджень. Дослідити педагогічні вимоги до роботи педагога із дітьми з особливими освітніми потребами. Розкрити способи включення дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес. Проаналізувати методичну складову впровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти та розробити методичні рекомендації для педагогів по роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Література

- Алехіна С. В., Алексеева М. Н., Агафонова Е. Л. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании. *Психологическая наука и образование*. 2011. № 1. С. 83–92.
- Алехіна С. В. Современные тенденции развития инклюзивного образования в России [Текст]. *Развитие современного образования: теория, методика и практика* : материалы V Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 14 авг. 2015 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2015. С. 10–15.
- Астахова Л. Г., Бушлаева Е. Н. Формирование готовности студентов и педагогов к созданию психологически безопасной инклюзивной образовательной среды. *Педагогическое образование в России*. 2016. № 1. С. 116–122.
- Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
- Бовкуш К. П. Готовність педагога до інклюзивної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4 (48). С. 3–9.

- Болдирева В. Е. Интеграція і інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: збірн. наукових праць. Уні-тет Україна. № 9. 2012. С. 10–17.
- Всемирный доклад об инвалидности : резюме. ВОЗ : Всемирный банк, 2011. 28 с.
- Гриневиц Л. Навчальні заклади мають бути підготовленими, щоб приймати дітей з особливими потребами. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2016-06-02-liliya-grinevichnavchalnii-zakladi-mayut-buti-pidgotovlenimi> (дата звернення: 19.06.2016).
- Капська А. Й. Соціальна робота: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
- Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 168 с.
- Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 288 с.
- Назарова Н. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения. *Социальная педагогика*. 2009. № 3. С. 8–18.
- Огнев'юк В. Освітня політика як державний пріоритет. *Освітологія*. 2014. Вип. 3. С. 59–65. doi: 10.28925/2226-3012.2014.3.5965
- Острянюк Т. С. Стан готовності науково-педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Педагогічні науки : Збірник наукових праць*. Випуск LXXV, Том. 3. 2017 С. 129–133.
- Пивоварова Г. С. Проблема психологічної готовності вчителів до роботи з інклюзивними дітьми. *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 14 грудня 2016 р.). Лисичанськ : ФОП Пронькіна К. В. 2016. С. 103–104.
- Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання. *Вісник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти / Упорядники: Юхимець І. В., Савчук Л.О. Рівне : РОІППО, 2012. № 3. 69 с.*
- Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : Наказ МОН № 912 від 01.10.10 року. Київ, 2010. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 12.06.2018).
- Про освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради України). 2017. № 38–39. ст. 380.
- Про становище інвалідів в Україні та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами: Державна доповідь. Київ : ДЦССМ, 2013. 217 с.
- Розенко П. В Україні кількість людей з інвалідністю зросла до 2,6 млн і становить 6% населення. Київ, 2017. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/281117-v-ukrayini-kilkist-lyudey-z-invalidnistyu-zroslo-do-26-mln-i-stanovyt-6-naselennya> (дата звернення: 14.06.2018).
- Синьов В. М. До побудови загальної теорії корекційної педагогіки: визначення предмету науки. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 19. Корекційна педагогіка та психологія* : зб. наукових праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. № 1. С. 3–22.
- Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.

References

- Alyohina, S. V. (2011). Gotovnost pedagogov kak osnovnoy faktor uspehnosti inklyuzivnogo protsessa v obrazovanii [Readiness of teachers as the main factor of the success of inclusive process in education]. *Psihologicheskaya nauka i obrazovanie – Psychological Science and Education*, 1, 31–54 (rus).
- Alyohina, S. V. (2015). Sovremennyye tendentsii razvitiya inklyuzivnogo obrazovaniya v Rossii [Current trends in the development of inclusive education in Russia]. Proceedings from: V Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia «Razvitie sovremennogo obrazovaniya: teoriya, metodika i praktika» – The Fifth International Scientific and Practical Conference «Development of modern education: theory, methods and praxis». (pp. 109-111). Cheboksaryi, Russian Federation: TsNS «Interaktiv plyus» (rus).
- Astahova, L. G., & Buslaeva, E. N. (2016). Formirovanie gotovnosti studentov i pedagogov k sozdaniyu psihologicheskii bezopasnoy inklyuzivnoy obrazovatelnoy sredy [Formation of readiness of students and teachers to create a psychologically safe inclusive educational environment]. *Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii – Pedagogical education in Russia*, 1, 116–122 (rus).
- Bezpalko, O.V. (2003). *Sotsialna pedahohika v skhemakh i tablytsia: Navchalnyi posibnyk [Social pedagogy in schemes and tables: Study guide]*. Kyiv, Ukraine: Tsentri navchalnoi literatury (ukr).
- Bovkush, K. P. (2015). Hotovnist pedahoha do inklyuzivnoi osvity [Readiness of the teacher to inclusive education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4 (48), 3–9 (ukr).
- Boldyrieva, V. E. (2012). Intehratsiia i inkliuziia yak osnovni modeli navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Integration and inclusion as the main models for teaching children with specific educational needs]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy – Actual problems of training and education of people with specific needs*, 9(11), 10–17 (ukr).

- Vsemirnyy doklad ob invalidnosti [World Disability Report] (2011). VOZ: Vsemirnyy bank (rus).
- Hrynevych, L. (2016). *Navchalni zaklady maiut buty pidhotovlenymi, shchob pryimaty ditei z osoblyvymy potrebamy* [Educational institutions should be qualified to teach children with specific needs]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2016-06-02-liliya-grinevichnavchalnii-zakladi-mayut-butii-pidgotovlenimi> (ukr).
- Kapska, A. I. (2005). *Sotsialna robota: Navchalnyi posibnyk* [Social work: Study guide]. Kyiv, Ukraine: Tsentri navchalnoi literatury (rus).
- Lukashevych, M. P., & Myhovich, I. I. (2003). *Teoriia i metody sotsialnoi roboty: Navch. posib* [Theory and methods of social work: Study guide]. Kyiv, Ukraine: MAUP (ukr).
- Martynchuk, O. V. (2010). *Osnovy korektsiinoi pedahohiky (navch.-metod. posibnyk dlia studentiv napriamu pidhotovky «Doshkilna osvita»)* [Fundamentals of correctional pedagogy: [study guide for students in training programm «Preschool education»]. Kyiv, Ukraine: Kyivsk. un-t imeni Borysa Hrinchenka (ukr).
- Nazarova, N. (2009). *Integrirovannoe (inklyuzivnoe) obrazovanie: genesis i problemy vnedreniya* [Integrated (inclusive) education: genesis and implementation problems]. *Sotsialnaya pedagogika – Social pedagogy*, 3, 8–18 (ukr).
- Ohneviuk, V. (2014). *Osvitnia polityka yak derzhavnyi priorytet* [Educational policy as a state priority]. *Osvitlohiya*, 3, 59–65. doi: 10.28925/2226-3012.2014.3.5965 (ukr).
- Ostrianko, T. S. (2017). *Stan hotovnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv do roboty v umovakh inkliuzyvnoi osvity* [The state of readiness of scientific and pedagogical workers to work in conditions of inclusive education] *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, LXXV, Vol. 3, 129–133 (ukr).
- Pyvovarova, H. S. (2016). *Problema psykholohichnoi hotovnosti vchyteliv do roboty z inkliuzyvnymy ditmy* [The problem of psychological readiness of teachers to work with inclusive children.]. Proceedings from: *Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Systema nadannia osvity ditiam z osoblyvymy potrebamy v umovakh suchasnoho navchalnogo zakladu» – All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «The system of education for children with specific needs in a modern educational institution»* (pp. 103–104). Lysychansk, Ukrayina : FOP Pronkina K. V. (ukr).
- Pidhotovka pedahohiv do roboty v umovakh inkliuzyvnoho navchannia* [Training of teachers to work in conditions of inclusive education] (2012). I. V. Yukhymets & L. O. Savchuk (Eds.). *Visnyk naukovo-doslidnytskoi laboratorii inkliuzyvnoi osvity – Bulletin of the Research Laboratory of Inclusive Education*, 3, 69 (ukr).
- Pro zatverdzhennya Konceptii rozvitku inklyuzivnogo navchannya* [On Approval of the Concept for the Development of Inclusive Education] (2010). Nakaz Ministerstva Osvity i nauky Ukrainy vid 01.10.2010 roku № 912. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (ukr).
- Zakon Ukrainy Pro osvitu : pryiniaty 5. 09. 2017 roku № 2145-VIII* [Law of Ukraine on education activity from September 5 2017, № 2145-VIII]. (2017, September 29). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verhovna Rada of Ukraine*, 38–39, pp. 5–118 (ukr).
- Pro stanovyshche invalidiv v Ukraini ta osnovy derzhavnoi polityky shchodo vyrishennia problem hromadian z osoblyvymy potrebamy: Derzhavna dopovid* [On the Situation of Disabled Persons in Ukraine and the Principles of State Policy for the Solving of Problems of Citizens Specific Needs: State Report] (2013). Kyiv, Ukraine: DTSSM (ukr).
- Rozenko, P. V. (2017). *V Ukraini kilnist liudei z invalidnistiu zrosla do 2,6 mln i stanovy 6% naseleння* [In Ukraine, the number of disabled people has increased to 2.6 million and is 6% of the population]. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/news/281117-v-ukrayini-kilkist-lyudey-z-invalidnistyu-zroslo-do-26-mln-i-stanovy-6-naselennya> (ukr).
- Synov, V. M. (2004). *Do pobudovy zahalnoi teorii korektsiinoi pedahohiky : vyznachennia predmetu nauky* [On the construction of the general theory of correctional pedagogy: the definition of the subject of science]. *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Serii № 19. Korektsiina pedahohika ta psykholohiia – Scientific journal of M.P. Drahomanov NPU. Run № 19. Correctional Pedagogy and Psychology*, 1, 3–22 (ukr).
- Tiuptia, L. T., & Ivanova, I. B. (2004). *Sotsialna robota (teoriia i praktyka). Navch. posib. dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Social work (theory and practice). Study guide for students of higher educational establishments]. Kyiv, Ukraine: VMUROL «Ukraina» (ukr).

CO DO ZAGADNIENIA GOTOWOŚCI NAUCZYCIELI DO EDUKACJI INKLUZYWNEJ

Pedorych Anatolij, kandydat nauk pedagogicznych, adiunkt Katedry Pedagogiki i Humanistyki, Akademia Państwowej Służby Więziennej, ul. Honcha 34, 14000 Czerniów, Ukraina, anatolij1616@ukr.net

W artykule rozpatrzono jeden z pilnych i dyskusyjnych problemów współczesnej edukacji – kształcenia integracyjnego dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wyróżniono potencjalną zawodową gotowość nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących przez dwa główne wskaźniki: gotowość zawodowa i gotowość psychologiczna. Skupiono uwagę na unikaniu zagrożeń w trakcie wprowadzenia kształcenia integracyjnego na

Ukrainie (inkluzja formalna; «wolatywna inkluzja»; «spontaniczna», niekontrolowana inkluzja). Przeanalizowano wyniki badań nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących obwodu Czernihowskiego. Przedstawiono zalecenia dotyczące przygotowania i przekwalifikowania nauczycieli dla instytucji szkolnictwa średniego ogólnokształcącego, w celu ich odpowiedniego przygotowania do obecnej sytuacji szkoły ukraińskiej.

Słowa kluczowe: edukacja włączająca; indywidualne możliwości; gotowość zawodowa; gotowość psychologiczna; ryzyka rozwoju integracyjnego.

ON THE ISSUE OF TEACHER'S PREPAREDNESS TO INCLUSIVE EDUCATION

Pedorych Anatoliy, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Pedagogy and Humanitarian Disciplines, Academy of State Penitentiary Service, 34 Honcha Str., 14000 Chernihiv, Ukraine, anatoliy1616@ukr.net

The article reviews one of actual and debatable problems in modern education – inclusive education of children with special educational needs. Timeliness and relevance of the study at the moment of writing the scientific article has been justified.

The purpose of the study is to reveal the separate issues of potential readiness of teachers of institutions of general secondary education of Chernihiv region for the introduction of inclusive education.

Analysis was conducted for achievements of scientists, who studied different aspects of teachers' readiness for professional activity and forming the professional competence within the inclusive education.

Potential professional readiness of teachers at general secondary educational institutions was demonstrated via two main indicators: professional readiness and psychological readiness. It was found that level of emotional perception is higher than level of theoretical readiness to include children with special needs in educational process – not to mention the practical experience of work with such categories of students.

The emphasis is on avoiding the risks during introduction of inclusive education in Ukraine (formal inclusion, «strong-willed inclination», «spontaneous», uncontrolled inclusion).

Analysis was conducted for results of studying the teachers at general secondary educational institutions of Chernihiv region. Recommendations were provided on training and retraining of teachers at general secondary educational institutions – for their adequate preparation within realities of Ukrainian school. This is development and implementation of training discipline for students of higher pedagogical education, as part of their work with children having special educational needs. It also includes advanced training courses for teachers, regarding the peculiarities of work with children having special educational needs – within the framework of inclusive education.

Key words: inclusive education; individual possibilities; professional readiness; psychological readiness; risks of developing the inclusion.

Стаття надійшла до редакції 02.07.2018

Прийнято до друку 27.09.2018